

Отримано: 14 квітня 2019 року

Прорецензовано: 7 травня 2019 року

Прийнято до друку: 23 травня 2019 року

e-mail: olena_syvak@ukr.net

DOI: 10.25264/2519-2558-2019-6(74)-96-98

Сивак О. Б. Бухгалтерський дискурс у професійній діяльності майбутнього фахівця з обліку і оподаткування. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2019. Вип. 6(74), червень. С. 96–98.

УДК 811

Сивак Олена Борисівна,*кандидат економічних наук, доцент кафедри теоретичної та прикладної лінгвістики,
Житомирський державний технологічний університет***БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ДИСКУРС У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ З ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ**

Стаття присвячена дослідженню дискурсу як одного з найактуальніших лінгвістичних явищ у сучасному мовознавстві. Автором здійснена спроба дослідити бухгалтерський дискурс у професійній діяльності майбутнього фахівця з обліку і оподаткування, оскільки у сучасних умовах міжнародної економічної інтеграції України у світове співтовариство значно зростають обсяги співпраці між представниками різних бізнес-культур, відповідно, результати професійної взаємодії залежать від здатності будувати конструктивні й діалогічні ділові відносини, досягати взаєморозуміння. Зокрема, у статті охарактеризовано поняття “дискурс”, визначено сутність поняття “економічний дискурс” та проаналізовано пропозиції авторів щодо класифікації економічного дискурсу. У дослідженні розглянуто “бухгалтерський дискурс” як один із видів інституційного дискурсу та виявлено основні його ознаки.

Ключові слова: фахівець з обліку та оподаткування, дискурс, економічний дискурс, бухгалтерський дискурс

Olena Syvak,*PhD of Economic Sciences, Associate Professor of Theoretical and Applied Linguistics Department,
Zhytomyr State Technological University***ACCOUNTING DISCOURSE IN THE PROFESSIONAL ACTIVITY
OF FUTURE ACCOUNTING AND TAXATION SPECIALISTS**

The article is devoted to the study of discourse as one of the most relevant linguistic phenomena in modern linguistics. The author attempts to investigate the accounting discourse in the professional activity of the future specialists in accounting and taxation, since in today's conditions of international economic integration of Ukraine in the world community cooperation between representatives of different business cultures has significantly increased, respectively, the results of professional interaction depend on the ability to build effective dialogic relationships in business environment, achieve mutual understanding. In particular, the article describes the concept of “discourse”, defines the essence of the concept of “economic discourse” and analyzes the suggestions of the authors concerning the classification of economic discourse. The study of accounting discourse is an integral part of the training of prospective accounting and taxation specialists as they use oral and written discourse during professional communication. However, today this type of discourse is not sufficiently studied, which determines the relevance of this study. In the article “accounting discourse” is considered as one of the types of institutional discourse as well as its main features are revealed.

Key words: specialist in accounting and taxation, discourse, economic discourse, accounting discourse.

Початок XXI ст. характеризується підвищеною зацікавленістю науковців до когнітивної та дискурсивної лінгвістики, а саме дослідженню дискурсу та його типів із комунікативно-прагматичної точки зору. Дискурс є носієм і ретранслятором смислів, цінностей, ідей, образів, думок, інтерпретацій та інших ментальних і віртуальних утворень.

Вивчення особливостей дискурсу належить до центральних проблем сучасної вітчизняної та зарубіжної лінгвістичної думки, свідченням чого є широке висвітлення цього питання у працях зарубіжних і вітчизняних науковців (J. Blommaert [1], J. Brown [2], M. Coulthard [4], G. Cook [3], N. Fairclough [5], Z. Harris [7], A. Єрмоленко [12], А. Кибрик [14], В. Карасик [13], М. Макаров [18], Ф. Бацевич [8], Т.А. ван Днейк [9], К. Серажим [21], В. Лук'янець [17] та інші.

Вивчення бухгалтерського дискурсу є невід'ємною частиною підготовки майбутніх фахівців з обліку і оподаткування, оскільки вони використовують усні та письмові види дискурсу під час професійної комунікації. Однак, на сьогодні цей вид дискурсу є недостатньо вивченим, що зумовлює актуальність даного дослідження.

Метою нашої статті є обґрунтування сутності поняття “бухгалтерський дискурс” як окремого виду інституційного дискурсу. Мета зумовила розв'язання таких завдань: охарактеризувати поняття “дискурс”, “економічний дискурс”; дослідити “бухгалтерський дискурс” як один із видів інституційного дискурсу; виявити основні ознаки бухгалтерського дискурсу.

Дискурс – це багатозначний термін у гуманітарних науках (лінгвістика, літературознавство, семіотика, соціологія, філософія), предмет яких прямо або опосередковано передбачає вивчення різних аспектів функціонування мови. Межі визначення терміна “дискурс” є досить розмитими, відповідно, це призводить до різних емпіричних результатів, що пов'язано зі складною та багатоаспектною природою самого дискурсу.

Дискурс у широкому розумінні є складною єдністю мовленнєвих практик та екстралінгвістичних чинників, що відображають комунікативну ситуацію, тобто дають уявлення про учасників комунікації, їхні установки та цілі, умови спілкування.

Основною сферою вживання терміна “дискурс” є лінгвістика. Вперше його використано американським лінгвістом З. Харрісом [7]. Зі становленням дискурсного аналізу як спеціальної галузі досліджень з'ясувалося, що дискурс – це мова, загурена в соціальний контекст.

Багатозначність поняття “дискурс” зумовлена історією його становлення та певною невизначеністю місця дискурсу у системі існуючих категорій та модусів вияву мови. Визначаючи сутність дискурсу, науковці обирають ґрунтовну характеристику, на яку потім накладають його параметри і функції. З метою передачі абстрактного характеру цього явища лінгвісти

послугуються такими термінами: інтегральний / мовний / соціолінгвістичний / соціально-структурований і соціально-структурувальний феномен [21, с. 13; 23, с. 17; 22, с. 26; 23, с. 26]; складне комунікативне явище [15, с. 10; 11, с. 113]; багатомірне утворення [13, с. 147]; конкретна комунікативна подія [9, с. 123; 6, с. 914].

Проаналізувавши визначення представлені авторами зроблено висновок, що до ознак дискурсу відносяться: соціальність (можливість визначення приналежності мовної особистості до певного соціального прошарку), когнітивність (в основі дискурсивної діяльності лежать процеси категоризації і концептуалізації світу, що передують продукуванню дискурсу, фіксовані форми ментального досвіду), ситуативність (передбачає умови та обставини спілкування, час і місце комунікації, комунікантів, їх взаємовідносини, ролі, функції), актуальність, діалогічність (дискурс вважається реалізованим, якщо відбулась інтерактивна взаємодія). Відповідно, в нашому дослідженні під дискурсом розуміємо складне комунікативне явище, що складається із тексту й контексту, необхідного для осмислення змісту тексту.

Поряд із проблемою трактування дискурсу існує й інша – відсутність спільної думки щодо класифікації його типів і різновидів.

Із позицій соціолінгвістики можна виокремити два основні типи дискурсу: персональний (особистісно-орієнтований або розмовний) та інституційний (статусно-орієнтований або галузевий). У першому випадку мовець виявляє себе як особистість у всьому багатстві свого внутрішнього світу, у другому – як представник певного соціального інституту [13].

Кількість різновидів інституційного дискурсу залежить від кількості соціальних інститутів. У сучасній лінгвістиці достатньо детально проаналізовано окремі різновиди інституційного дискурсу, зокрема, науковий (Р. Барт, О. Льченко), етичний (Ю. Хабермес), педагогічний (А. Блас), військовий (І. Райтнер), політичний (Ю. Караулов, О. Фоменко, А. Баранов, К. Серажим, О. Пономаренко), економічний (О. Г. Петушинська, К.В. Томашевська, О. Ю. Махницька, С. В. Губик, О. О. Тоєчкіна, О. В. Колотніна, О. Льченко, Май Лікунь, К. Луг, Ю. Степанов, Н. Шевченко), діловий (або бізнес) дискурс (Ю. В. Данюшина, Л. П. Науменко, Н. Г. Наумова, Б. Е. Азнаурьян, Т. В. Чрділелі, Т. О. Ширяєва, О. Ю. Кланцакова) та інші. Деякі автори ототожнюють економічний та діловий типи дискурсу (Н. Г. Наумова, О. Г. Петушинська, Н. М. Щокіна, Р. С. Пилипенко), або діловий вважають дискурс різновидом економічного (Л. П. Науменко). Ряд авторів виокремлюють професійний дискурс (Л. С. Бейлінсон, І. А. Колеснікова). Цей перелік не є усталеним, оскільки суспільні інститути можуть поєднуватись один з одним і виникати як різновиди в рамках того або іншого типу.

Особливу увагу приділимо “економічному дискурсу”. Сфера економіки є однією з найважливіших сфер життєдіяльності суспільства. Комунікація у сфері економіки останнім часом набула широкого розповсюдження, що пов’язано із розкриттям міждержавних кордонів, глобалізацією економіки та, як результат, залученням все більшої кількості людей до економічного життя. Тому у системі інституційного спілкування об’єктивно виокремлюється економічний дискурс.

Як результат виникає потреба визначення в лінгвістиці поняття «економічний дискурс», його жанрової розгалуженості.

У професійному спілкуванні важливу роль відіграють норми і цінності, конкретні форми і способи взаємодії людей під час вирішення ділових питань, а також стереотипи комунікативної поведінки, що пов’язані зі службовою посадою та іншими факторами. Усталені в мовленнєвій практиці зразки використання стратегій, прийомів вибору мовних засобів формують дискурс професійного спілкування у всій різноманітності його форм і видів.

Для визначення сутності поняття «економічний дискурс» візьмемо за основу погляди О. Махницької, яка вважає економічний дискурс сукупністю мовних актів, які використовують під час визначення та характеристики економічних процесів (виробництво, обмін, розподіл та споживання продуктів людської діяльності, формування і постійний розвиток системи продуктивних сил і економічних відносин) [19, с. 159].

Економічний дискурс є інтерактивною взаємодією учасників спілкування у сфері фінансово-кредитних, податкових, комерційних, підприємницьких відносин. Формування економічного дискурсу, а саме специфіка мотивів, стратегій, тональності, стилю й жанру спілкування, побудова текстів залежить від сектора економіки. Це може бути і підприємництво, і фінанси, і зовнішньоторговельні відносини тощо.

Для економічного дискурсу характерне змішування концептів “бізнес”, “гроші” і “ринок”. Май Лікунь ключовими концептами економічного дискурсу називає “виробництво”, “фінанси”, “торгівлю” [16, с. 7]. Науковець всередині економічного дискурсу виділяє ряд професійних дискурсів: промислово-економічний, фінансово-економічний, торговельно-економічний, економіко-теоретичний, економіко-статистичний тощо [16, с. 9].

Веренько М.М. [10] пропонує класифікувати економічний дискурс наступним чином: економіка підприємства, економіка промисловості, економічна статистика, основи маркетингу, бухгалтерський облік, менеджмент, гроші та кредит, міжнародна економіка, регіональна економіка, торгівля, фінанси.

Шереметьєва Г. [25] виокремлює наступні підвиди економічного дискурсу: фінансовий дискурс (фінанси та кредит), бухгалтерський дискурс (бухгалтерський облік і аудит), податковий дискурс (податкова справа та страхування), діловий дискурс (підприємницька діяльність і торгівля).

В нашому дослідженні за основу візьмемо саме цю класифікацію, відповідно більш детально розглянемо бухгалтерський дискурс.

У сучасних умовах міжнародної економічної інтеграції України у світове співтовариство значно зростають обсяги співпраці між представниками різних бізнес-культур. Результати професійної взаємодії під час міжкультурної комунікації залежать від здатності будувати конструктивні й діалогічні ділові відносини, досягати взаєморозуміння на основі толерантного ставлення до культурних особливостей партнера з комунікації.

Професійній діяльності фахівців з обліку і оподаткування властиві такі види усного дискурсу, як презентація, співбесіда, звіт, інтерв’ю, доповідь, ділова телефонна розмова, ділові переговори, робота над спільними проектами, вміння управляти конфліктною ситуацією та ін. До типів письмового ділового дискурсу у професійній діяльності фахівців з обліку і оподаткування належать ділова переписка, ділові листи, меморандуми, електронні та інші короткі повідомлення, а також папери для працевлаштування (резюме, заяви) тощо.

Професійно орієнтоване говоріння майбутніх фахівців з обліку і оподаткування передбачає ведення уточнюючих переговорів; етикет мовленнєвої поведінки ситуаціях вітання / обміну візитними картками / прощання із зарубіжними колегами;

опис свого місця роботи і професійних обов'язків; участь у професійних дискусіях; виступ із повідомленням / доповіддю на офіційних прийомах, семінарах, конференціях; виклад / опис / обговорення професійних інтересів; спілкування під час відповідей на запитання анкет / інтерв'ю зарубіжних колег з питань, що представляють професійний інтерес; обговорення системи бухгалтерського обліку і оподаткування України та зарубіжних країн.

На думку Семенишеної Н.В. [20] інституту обліку притаманні і структурні компоненти інституційного дискурсу: уявлення щодо соціальної місії даного інституту; особлива мова, включаючи професійну; нормативна модель типово-подієвої статусно-рольової комунікації (типове подія, типові учасники, хронотоп, статуси та рольові відносини типових учасників комунікації, ситуативні контексти комунікації, офіційно прийняті норми комунікації, традиційні форми спілкування); система базових цінностей, трансльованих і навіюваних допомогою інституційних комунікацій; основні стратегії інституційного дискурсу; жанри інституційного дискурсу; прецедентні тексти; типові дискурсні формули та ін.).

Погоджуюся з Н. В. Семенишеною [20], яка стверджує що бухгалтерський дискурс є інституційно обумовленою комунікативною взаємодією, що включає особистісний, змістовний, діяльнісний, ціннісний, комунікативний компоненти у всьому різноманітті професійних ситуацій.

До властивостей бухгалтерського обліку як інституційного дискурсу автор відносить динамічність, соціальність, інтегративність, діалогічність, контекстуальність, цілісність, когерентність, ситуативна обумовленість, інтенціональність, ціннісна орієнтованість, недискретність. Функціями бухгалтерського дискурсу є: трансляція соціального досвіду, культуротворча, ціннісно-орієнтована, інформативна, пізнавальна, креативна, комунікативна, регулятивна, контролююча.

Завдання бухгалтера полягає у формуванні якісної, достовірної і повної інформації про ведення господарської діяльності та її результати відповідно до принципів бухгалтерського обліку. Правильне використання такої інформації дозволить приймати ефективні управлінські та фінансові рішення.

Основними видами бухгалтерського обліку є управлінський, фінансовий та податковий. Практика в кожній області різна. До обов'язків бухгалтерів може належати нарахування та сплата податків, проведення перевірок і фінансових консультацій, повсякденна діяльність компанії і контроль за документуванням цієї діяльності, ведення фінансового обліку, проведення аудиту підприємств, перевірка точності внутрішніх записів організації та ін. Відповідно, відрізнятимуться дискурсивні практики.

Перспективами подальших досліджень є аналіз функціонально-стилістичних, лінгвопрагматичних і соціолінгвістичних особливостей бухгалтерського дискурсу.

Література:

1. Blommaert J. Discourse: A Critical Introduction. Cambridge : Cambridge University Press, 2005. 299 p.
2. Brown G., Yule G. Discourse Analysis. Cambridge : University Press, 1988. 288 p.
3. Cook O. Discourse and Literature / Arnó-Macià E. Oxford: Oxford University Press, 1994.
4. Coulthard M. An introduction to discourse analysis. Harlow: Longman, 1985.
5. Fairclough N Critical discourse analysis as a method in social scientific research. in R Wodak & M Meyer (eds). *Methods in critical discourse analysis*. Sage, London, 2001. P. 121–138.
6. Haberland H. Text, discourse, discours: The latest report from the Terminology Vice Squad. *Journal of Pragmatics*. 1999. 31. P. 911–918.
7. Harris Z. Discourse Analysis. *Language*. 1952. Vol. 28, № 17. P. 1–30.
8. Бацевич Ф. С. Нариси з комунікативної лінгвістики. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 280 с.
9. Ван Дейк Т. А. К определению дискурса. URL: <http://psyberlink.flogiston.ru/internet/bits/vandijk2.htm> (дата звернення: 18.07.2013).
10. Веренько М. М. Рекламний текст в англomовній картині світу. *Наукові записки національного університету Острозька академія. Серія «Філологічна»*. 2012. Випуск 29. С. 257–259.
11. Дейк, ван Т. А. Язык. Познание. Коммуникация. Б.: БГК им. И.А. Бодуэна де Куртенэ, 2000. 308 с.
12. Ермоленко А. М. Комунікативна практична філософія: підручник. Київ: Лібра, 1999. 488 с.
13. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Москва, 2004. 477 с.
14. Кибрик А. А., Паршин П. Б. Дискурс. *Онлайн Энциклопедия “Кругосвет”*. URL: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/lingvistika/DISKURS.html.
15. Кубрякова Е.С. О понятии дискурса и дискурсивного анализа в современной лингвистике: обзор. *Дискурс, речь, речевая деятельность. Функциональные и структурные аспекты: сборник обзоров*. Москва: ИНИОН РАН, 2000. С. 7–25.
16. Лікунь М. Російський економічний текст у функціональностістичному та соціолінгвістичному аспектах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10. 02. 02 “Російська мова”. Сімферополь, 2008. 20 с.
17. Лук'янець В. С., Кравченко О. М., Озадовська Л. В. Сучасний науковий дискурс: Оновлення методологічної культури. Київ, 2000. 304 с.
18. Макаров М. Л. Основы теории дискурса. Москва: ИТДГК «Гнозис», 2003. 280 с.
19. Махницкая Е. Ю. О современном экономическом дискурсе. *Речевая деятельность. Текст: межвуз. сб. науч. тр.* Таганрог, 2002. С. 158–161.
20. Семенишена Н. В. Бухгалтерський облік як інституційний діловий дискурс [Текст]. *Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституціональних змін та сталого економічного розвитку : матеріали II Міжнар.наук.-практ. Інтернет-конференції* (25 листопада 2015 р., ЛНТУ, м. Луцьк). Тернопіль : Крок, 2015. С. 31–35.
21. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність: [на матеріалах суч. газетн. публіцистики]: монографія. Київ, 2002. 392 с.
22. Таценко Н. В. Основы теории мовного дискурсу [Текст]: навч. посіб. Суми: СумДУ, 2011. 178 с.
23. Шевченко І. С. Когнітивно-прагматичні дослідження дискурсу. *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен*. Харків : Константа, 2005. С. 105–117.
24. Шевченко І. С., Морозова О. І. Проблеми типології дискурсу. *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен / За загальн. ред. Шевченко І. С.:* Монографія. Харків: Константа, 2005. С. 233–236.
25. Шереметьева А. А. Основные характеристики экономического дискурса (на материале немецкого языка). *Вестник Кузбасской государственной педагогической академии*. 2011. № 7 (13). URL: <http://vestnik.kuzspa.ru/articles/61/>(дата обращения: 30.06.2013).